यन्विपर्यस्तैव भेदो, भविष्ठ उर इति नेपालदेशे भवति। निशाचरो धनकरः कितवो गणकाधकः। रोचको मधुरस्तिक्तः कटुः पाके कटुर्लघुः। तीक्ष्णो हृद्यो हिमो हन्ति कुष्ठकण्डूकफानिलान्। रसोऽग्नीखेदमेदोऽसृक्ज्वरगन्धविष्ठ्रवान्" भावप्र०।

स्थौल्य न० स्थूलस्य भावः ष्यञ्। पीवरत्वे।

स्नपन पु० स्ना-णिच्-युक् ल्युट्। जलादिनाऽभिषेचनकरणे

स्नव पु० स्नु-भावे अप्। १स्रवणे २क्षरणे च अमरः।

स्नसा स्त्री स्नस-निरासे अच्। स्नायौ हेमच०।

स्नातक पु० स्ना-भावे क्त स्नानं वेदाध्ययनानन्तरं समावर्त्तनाङ्गस्नानं तदस्यास्ति कन्, कर्त्तरि क्त स्वार्थे क वा। वेदाध्ययनानन्तरं गार्हस्थ्याय कृतसमावर्त्तनाङ्गस्नाने गृहस्थभेदे तच्च व्रतं मिता० आचाराध्याये दर्शितं यथा "स्नानादारभ्य ब्राह्मणस्यावश्यं कर्त्तव्यानि विधिप्रतिषेधकालकानि मानसंकल्पकृपाणि स्नातकव्रतान्याह "न स्वाध्यायविरोध्यर्थमीहेत न यतस्ततः। न विरुद्धप्रसङ्गेन सन्तोषी च भवेत् सदा" याज्ञ०। ब्राह्मणस्य प्रतिग्रहादयोऽर्थप्राप्त्युपायाः दर्शिताः। अत्र विशेष उच्यते। स्वाध्यायविरुद्धमर्थमप्रतिषिद्धमपि नेहेत नाभिलषेत्। न यतस्ततो न यतः कुतश्चिदविदिताचारात्, न विरुद्धप्रसङ्गेन विरुद्धोऽयाज्ययाजनादिप्रसङ्गो नृत्यगीतादि विरुद्धं वा तत्र प्रसङ्गश्च विरुद्धप्रसङ्गः तेन नार्थमीहेत इति सम्बध्यते। तत्र व्याख्यानः प्रत्येकं पर्युदासार्थो। सर्वत्राप्यस्मिन् स्नातकप्रकरणे नञ्शब्दः पर्युदासार्थ एव। किञ्च। "अर्थाभावेऽपि सन्तोषी परिहासो भवेत्। चकारात् संयतश्च "सन्तोषं परमास्थाय सुखार्थी संयतो भवेत्" इति मनुस्मरणात्। कुतस्तर्हि धनमभिलिप्सेदित्यत आह" मिता० "राज्ञान्तेवासियाज्येभ्यः सीदन्नप्यक्षतेन क्षुधा। दम्भिहैतुकपाषण्डवकवृत्तींश्च वर्जयेत्" याज्ञ०। "क्षुधा सीदन् पीड्यमानः स्नातको राज्ञो विदितवृत्तान्तादन्तेवासिनो यज्ञसाधनलक्षणाद्याज्याद्याजनाद्वा धनमाददीत। क्षुधा सीदन्नत्यर्थेन विभागादिप्राप्तमुद्धरुपोपजीवनपर्याप्तमधनो न कांक्षेत्। किञ्च। दम्भिहैतुकादीन् वकवृत्तीन् स्त्रीविक्रयास्त्रीवेषु वर्जयेत्। लोकरञ्जनार्थमेव कपोलकल्पितार्थो दम्भी युक्तिबलेन सर्वत्र संशयकारी हैतुकः त्रैविद्यवृद्धापरिगृहीतार्थाभिमानः पाषण्डिनः। वकवृत्तस्य वर्त्मानमिति वकवृत्तिः। यथाह भट्टः "कथो दम्भिनैतिमा आर्यसाधनतत्परः। गृहो मिथ्याविनीतश्च वकवृत्तिरुदाहृतः" इति। प्रतिषिद्धसेविनो विकर्मस्थाः विडालव्रतीरस्तस्य स्वभावो व्रतं यस्यासौ वैडालव्रतिकः "धर्मध्वजी सदा लुब्धश्छाद्मिको लोकदाम्भिकः। वैडालव्रतिको ज्ञेयो हिंस्रः सर्वाभिसन्धकः" इति मनुस्मरणात्। चकाराद्विकर्मस्थवैडालव्रतिकशठान् यथाह मनुः "ग्रामपिण्डनो विकर्मस्थान् वैडालव्रतिकान् शठान्। हैतुकान् वकवृत्तींश्च वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत्" इति। शठः सर्वत्र वक्रः। एतैः संसर्गनिषेधादेव स्वयं एवंविधो न भवेदिति गम्यते" मिता०। किञ्च "शुक्लाम्बरधरो नीचकेशश्मश्रुनखः शुचिः। न भाण्डोऽग्नेऽग्नीयान्नैकवासा न संस्थितः" याज्ञ० "शुक्ले धौते अम्बरे वाससी धारयतीति शुक्लाम्बरधरः। केशाश्च श्मश्रूणि च नखाश्च केशश्मश्रुनखानि नीचं कृतं केशश्मश्रुनखं यस्यासौ तथाभूतः शुचिरन्तर्बहिश्च स्नानानुलेपधूपस्रगादिभिः सुगन्धिश्च भवेत्। यथाह गौतमः "स्नातको नित्यं शुचिः सुगन्धिः स्नानशीलः" इति। सुगन्धत्वविधानादेव निर्गन्धमाल्यस्य निषेधः। तथा च गोभिलः "नागन्धां स्रजमाबध्नीत वेदव्रतं हिरण्यरत्नस्रजः" इति। "सदा स्नातस्य एवम्भूतो भवेत्" एतच्च यति सम्भवे "न जीर्णमलवद्वासा भवेच्च विभवे सतीति" मनुस्मरणात्। न च भाण्डो दर्शने तस्यां पुरतोऽवस्थितायां नाग्नीयादवीर्यवदपक्वोत्सातमत्वात् तथा च स्मृतिः "जायाया अन्ते नाग्नीयादवीर्यवदपक्वं भवति" इत्यतस्तया सह भोजनं दूरादेव निरस्तम्। न चैकवासाः। नापि संस्थितः स्थितः अग्नीयादिति संबध्यते मिता०। "न संशयं प्रपद्येत नाकस्मादप्रियं वदेत्। नाहितं नाकृतञ्चैव न स्तेनः स्यान्न वार्द्धुषी" याज्ञ०। "कदाचिदपि संशयं प्राणविपत्तिकमुपायवह कर्म न प्रपद्येत न कुर्यात्। यथा व्याघ्रचोरादुपहतदेशाक्रमणादि। अकस्मान्निःकारणं किञ्चिदपि परस्यमप्रियमुद्वेगकारि वाक्यं न वदेत्। न चाहितमन्यत्र वा प्रियमपि। चकाराद्सभ्यं बीभत्सकरञ्चाकस्मान्न वदेदिति संबध्यते। एतच्च परिहासादिव्यतिरेकेण "गुरुणापि समं हास्यं कर्त्तव्यं कुटिलं विना" इति स्मरणात्। न च स्तेनः अन्यदीयस्वादत्तस्य अहीता स्यात् न वार्द्धुषी स्यात् प्रतिषिद्धवृद्धिजीवी वार्द्धुषी न स्यात्" मिता०। "दाक्षायणी ब्रह्मसूत्रं वेणुमान् कृष्णमेखलः। कुर्यात् प्रदक्षिणं देवद्विजविप्रवनस्पतीन्" याज्ञ०। दाक्षायणं सुवर्णं तद्यस्येति दाक्षायणी। ब्रह्मसूत्रं यज्ञोपवीतं यस्या-